

NAPREJ

Glasiło jugoslovanske socialno demokratične stranke

Štev. 68.

V Ljubljani, sreda dne 3. oktobra 1917.

Leto I.

Vojna.

Avstrijsko vojno poročilo. Dunaj, 2. oktobra. (Kor. ur.) Na vseh bojiščih je položaj neizpremenjen. — Šef generalnega štaba.

Nemško vojno poročilo. Berlin, 2. okt. (Kor. ur.) Zapadno bojišče: Skupina bavarskega prestolonaslednika: V sredini flanderske fronte je bil arteljerijski boj močan, med Langemarckom in Hobebeke je narastel večkrat v bobnajoči ogenj. Zjutraj so iztrgale naše napadalne čete Angležem v gozdu Polygon, severno od ceste Menin-Ypern, približno 500 metrov globoko bojno ozemlje, katero smo obdržali kljub večkratnim močnim napadom. Sovražnik je imel znatne krvave izgube in nam je pustil tudi ujetnike. — Skupina nemškega cesarjeviča: Severno od Soissona je narasčalo bojno delovanje. Pred Verdonom živahen ogenj v zvezi z uspešnim podjetjem na levem bregu Moze. Pri Bezonvaux so vdrla zjutraj napadalne čete infanterije in pionirski oddelki prav v zadnje črte francoskih postojank razdrle so jarke in se vrnila z nad 100 ujetniki. — Na vzhodnem bojišču in na macedonski fronti je položaj neizpremenjen. — Prvi gen. kvart. mojster: von Ludendorff.

Mirovni govor grofa Czernina.

Na dinéju, ki ga je priredil ogrski ministrski predsednik na čast ministru za zunanje zadeve grofu Czerninu, je pozdravil dr. Wekerle Czernina z presrečnimi besedami in ga povabil, naj pove svoje mnenje o zunanjem položaju. Grof Czernin odgovarja, da se zahvaljuje ogrskemu min. preds. za njegove prijazne besede in izjavil, da je pripravljen, da pove svoje mnenje o zunanjem položaju.

Grof Czernin govori najprej o sijajnem vojaškem položaju zaveznikov in poudarja, kakšen velik del imajo ravno sinovi Ogrske na teh zmagoslavnih bojih. Nato je prešel na politični položaj in izjavil:

O velikem francoskem državniku Talleyrandu pripovedujejo, da je dejal, da z besedami prikrivamo misli. Mogoče, da je bil ta izrek primeren za diplomacijo njegovega stoletja. Za današnji čas pa si težko mislim bolj neprimerne stavke. Milijoni, ki se bore, bodisi v strelskem jarku ali v zaledju hočejo vedeti

zakaj in čemu se bojujejo.

Pravico imajo, da izvedo,

zakaj še nimiru, kiga želi v svet.

Ko sem nastopil svoje mesto, sem porabil prvo priliko, da odkrito to izjavim, da ne učinimo nobenih nasilstev, da jih pa tudi nismo voljni prenašati, da smo pripravljeni na mirovna pogajanja, kakor hitro zavzamejo tudi naši sovražniki stališče miru s sporazumljenjem. S tem upam, da sem jasno očrtal mirovne cilje, čeprav le v splošnih obrisih, ki jih zasleduje Avstro-Ogrska. Doma in v prijateljski tujini me je marsikdo karal zaradi teh mojih odkritosrčnih besed. Argumenti teh karajočih me gospodov so me prepričali, da je moje pojmovanje pravilno. Kar sem dejal, pri tem ostanem, ker sem prepričan, da soglašajo z mojim stališčem presežna večina tukaj in v Avstriji. To sem hotel najprej povedati, pre-

den govorim o tem, kako si sploh predstavlja č. in kr. vlada nadaljni razvoj popolnoma razrušenih pravnih razmer v Evropi.

V velikih obrisih smo razvili naš program v obnovitvi svetovnega reda, bolj rečeno o zgradbi novega svetovnega reda v našem odgovoru na papeževo noto. Torej gre danes le za to, da izpopolnimo ta program in da predvsem pojasnimo, kaj nas je napotilo, da smo postavili načela, ki prevračajo dosedanj sistem. Široki krogi so gotovo presenečeni, da še več, niti razumeti ne morejo tega, da se hočejo odreči centralne države, predvsem Avstro-Ogrska za bodočnost vojaškemu oboroževanju, ker jim daje v teh težkih letih le njihova vojaška sila zaščito pred mnogokratno premočjo.

Vojna ni ustvarila le novih dejstev in razmer, temveč je pripeljala tudi do

novih spoznanj.

ki so omajala temelje prejšnje evropske politike. Med mnogimi drugimi tezami se je razblinila v nič tudi ona, ki je trdila, da je Avstro-Ogrska umirajoča država. Dogma o bližnjem razpadu monarhije je otežkočala naše stališče v Evropi in iz te dogme je izviralo vse neumevanje za naše življenske potrebe. V tej vojni smo se izkazali kot povsem zdravi in enakovredni. Iz tega sledi za nas, da lahko računamo v Evropi na popolno umevanje naših življenskih potreb in da so unižena upanja, premagati nas s silo orožja. Do onega trenutka, ko smo to dokazali, se nismo odrekli varstvu orožja in se nismo mogli izpostavljati zlovoljnemu obravnavanju naših življenskih vprašanj po eropagu, na katerega je vplivala bajka o našem skorajšnjem sesulu. V tem trenutku pa, ko smo to dokazali, pa lahko istočasno z našimi nasprotniki odložimo orožje in uredimo spore z razsodiščem in mirno. To novo spoznanje, ki se je izvajalo pot po vsem svetu, nam omogočuje, da ne sprejemamo le misli razorožitve in razsodišča, temveč da delujemo za njeno uresničenje že dolgo časa z vso silo, kakor vam je to znano.

Brez dvoma je, da je treba postaviti Evropo po tej vojni na popolnoma nov pravni temelj, ki daje poročstvo trajnosti. Ta pravni temelj mora biti v svojem bistvu izdelan na štiri načine:

Prvič mora dajati zagotovilo, da ne pride nikdar več in od nobene strani več do vojne iz maščevanja. Eno vsaj želimo, da zapustimo kot dedščino naših otrok otrokom to, da bodo obvarovani strahot enakega groznega časa, kakor ga doživljamo mi. Tega pa ne dosežemo z nikakršno premenjavo moči katerekoli vojskujoče se države. Pot, ki edina vodi do tega cilja, je pot mednarodne razorožitve in priznanje razsodiščnega postopanja. Ni mi treba poudarjati tega, da se ne sme izrabljati ta mera razorožitve nikdar le proti eni državi in ali proti eni državi skupini in da mora obsegati v enaki meri kopno, vodo in zrak. Ali vojno kot sredstvo politike moramo pobijati. Na mednarodnem temelju, pod mednarodno kontrolo se mora izvršiti splošno, enakomerno in sukcesivno razoroženje vseh držav sveta in je treba skriti obrambno silo le na najbolj potrebno mero.

Drugo načelo je ono svobode morja in razorožitve na morju. Namenoma rečem morju in ne raztezam misli na morske ožine, ker priznavam rad, da bodo morali veljati

za ožine posebni predpisi in posebna pravila.

Ako sta prvi dve načeli jasni in zavarovani, tedaj odpade tudi vsak povod za teritorialno zaščito in to je tretje temeljno načelo novega mednarodnega pravnega temelja. Če se izvede mednarodna razorožitev, po kateri hrepenimo iz vsega srca, tudi pri naših sovražnikih, tedaj ne potrebujemo nobenih teritorialnih zaščit in tedaj se odrekamo vsakemu povečevanju monarhije, seveda, če izprazni prej sovražnik tudi vsa naša ozemlja.

Četrto načelo, ki ga je treba izvršiti, da pridemo po tem hudem času v mirni razvoj sveta, je svobodno gospodarsko udejstvovanje vseh in brezpogojno odvrnitev gospodarske vojne v bodočnosti. Preden sklenemo mir, moramo imeti pozitivno varnost, da so se odrekli naši nasprotniki tej misli.

Vprašanje odškodnin dobi prav čuden značaj, vprašanje, ki ga začenja ententa vedno iznova, če pomislimo na opustošenja, katera so izvršila ententne armade v Galiciji, Bukovini, na Tiryolskem, ob Soči, na vzhodnem Pruskem, na Turškem ozemlju in v nemških kolonijah. Ali ima ententa namen, da nam povrne to škodo, ali pa se moti toliko, da pričakuje le enostransko odškodnino.

Če nas pa naši sovražniki prisilijo, da nadaljujemo vojno, tedaj bomo prisiljeni, da revidiramo svoj program. Govorim za sedanjí trenutek, ker sem prepričan, da pridemo na tem temelju, ki sem ga razvil, lahko do svetovnega miru. Nisem preveč optimističen in zato mislim, da je pri ententi v tem trenutku prav malo dobre volje, da bi sklepala mir s sporazumom na prej označenem temelju. Vemo, da lahko vzdržimo na bojišču in v zaledju. Nikdar nismo bili majhni v preteklih težkih urah, nikdar prevzetni v zmagi. Naša ura pride in z njo zagotovilo za svoboden, miren razvoj Avstro-Ogrske.

Da se razumemo!

Malo odgovora.

IV.

Jugoslovanska soc. dem. stranka se je tako-le razvila: tisti prvi propagatorji s svojimi organizacijami so se čutili avstrijske socialne demokrate — bili so člani avstrijske soc. dem. stranke. Na hajnfeldskem zboru sta bila, mislim, dva slovenska sodruga zastopnika. Ko se je pa krog njih in krog glasil »Delavca« in »Svobode« zbralo večje število sodrugov, se je seve konstituirala samostojna jugoslovanska soc. dem. stranka, ki je imela sedež v Trstu ali v Ljubljani, kakor je pač kazalo oz. kakoršne so bile razmere. Stranka se je glavno opirala na delavska središča: Zagorje, Idrija, Ljubljana, Trst, Celje. V eksekutivo celokupne stranke je pošiljala svojega zastopnika.

Hajnfeldski program je bil seve tudi njen program. — Ko se je stranka večala in se je krog njenih agitatorjev razširil — ko so prišli vanjo sodrugi, glavno Etbin Kristan — je stranka tudi zadobila vse pravilnejšo obliko in trdnjejše temelje doma. Strankarski zbori — vršeči se v Ljubljani, v Celju, v Trstu so ji začrtavali pot, po kateri ji je hoditi. Stranka se je konstituirala kot jugoslovanska, koje delokrog je ono ozemlje v Avstriji, kjer prebivajo Slovenci, Hrvati in Srbi, tedaj slovenski Štajer, slovensko Ko-

roško, Kranjsko, Goriško, Trst, Istra in Dalmacija, Hrvatski in bosanski — celo srbski — sodrugi so bili skoro redno navzoči na naših strankarskih zborovanjih. Kako zrelo je stranka presojala dnevna vprašanja, opozarjam samo na debato strankarskega zbora leta 1909 povodom aneksije Bosne in Hercegovine. Ta isti zbor je izrekel n. pr. (poročevalec dr. H. Tuma) jasno in precizno:

1. Jugoslovanska socialno-demokratska stranka se smatra kot edino poklicano zastopnico delavskih slojev; proletarijat tvori nje jedro in moč, njen boj ostaja **razredni boj**. Smatra se pa tudi za realno, splošno politično stranko, ter kot tako edino resnično zastopnico jugoslovanskega ljudstva.

2. Kot taka realna in politična stranka zahteva **polno demokratizacijo** jugoslovanskega ljudstva in v to svrhu neomejeno splošno, enako volilna pravico v državna, deželna, občinska in vsa javna zastopstva ter popolno splošno in narodno avtonomijo.

3. Kot edina napredna in svobodomiselnost stranka spoštuje vsako resnično versko prepričanje ter zahteva popolno svobodo vsakega prepričanja.

Kot predpogoj vsake svobode pa smatra izobrazbo ter zahteva nemudno ureditev ljudskega, srednjega in višjega šolstva s stališča narodnostnega kot kulturnega in avtonomnega t. j. splošne samouprave vsega naroda.

Stranka je ustanovila svoje založništvo, izdajala knjige in brošure. Znanstvena revija »Naši Zapiski« je bila na zunaj reprezentativna duševnega dela stranke.

Kakor vidite: razvoj stranke je bil tak, kakoršen je mogel in moral biti. Kje je tisti internacionalizem, ki se ga misli kot anacionalizem — breznarodnost? Tako smoteno delo v slovenskem narodu in na jugoslovanskih tleh naj bo — znamenje breznarodnosti stranke? Da je stranka vedno izjavljala, da smatra n. pr. socialno-demokratsko zvezo v avstrijskem drž. zboru za edino zanesljivo zastopnico interesov jugoslovanskega proletarijata v avstrijskem parlamentu — s tem je samo konstatirala resnico, ker: Kdo drugi pa se je boril za interese avstrijskega proletarijata — in del tega smo tudi mi — kot avstrijski soc. demokratje.

Mogoče bo dejal kdo: »in strokovne organizacije? Mar niso naši slovenski — jugoslovanski — delavci nosili denar v kase na Dunaj?« Prav! Preidimo tedaj na to polje. Politična jugosl. soc. dem. stranka je vršila povsem svojo dolžnost v narodu, vzbujala je proletarijat k zavesti, organizirala ga, da je postal zmožen za boje na splošno političnem in narodno-političnem polju. Strokovne organizacije pa se niso osamosvojile, ampak so ostale pri državni strokovni komisiji. Kakšen je bil tu razvoj? Rudarji v alpskih deželah so imeli dva organizatorja: nemca Zwangerja in slovenca Grabljeveca. V Leobnu, Donavitzu in Köflachu so bili takorekoč prvi slovenski shodi, da se pridobi slovenskega rudarja za socializem, za boj v svrhu dosege boljšega obstoja. Sodr. Čobal je v Leobnu na Zg. Štajerskem postal slovenski socialist. Ni le to tragika za one, ki nam mečejo v obraz pogumnost internacionalizma? — Iz Leobna je romal Grabljevec na Kranjsko v Trbovlje, Zagorje, Hrastnik, v Idrijo in Ljubljano. Iz Leobna je prišel sodr. Čobal, da posveti vse svoje moči slovenskemu proletarijatu. Pri železničarjih je bil razvoj enak. Iz Dunaja so prišli Kopač, Zavrtnov in drugi — s pomočjo nemških sodrugov so mogli misliti na probuditev slovenskega železničarja. Po svete, po moralno in dejansko pomoč so hodili tja, kjer so jo dobili, to je pri zrelejših, izkušenejših sodrugih. Da so priklopili v strokovna društva pristopivše sodruga državni komisiji in državnim strokovnim zvezam, je jasno, ker drugače sploh ni bilo mogoče. Da bi napravili lastne organizacije — bile bi te brez moči in, najbrže bi jih sploh niti ne bilo. Dokaz, kako ni uspela samostojnost na strokovnem polju, so naši »narodni« delavci — dasi so zadnja leta iskali vseh mogočih zvez in — jugoslovanska strokovna zveza (kršč.

soc. zveza), ki je tudi morala iskati stika z Dunajem. N. pr. najmočnejša kršč. soc. organizacija je ona tobačnih delavk, ali včlanjena je pri nemški kršč. soc. zvezi.

Naše strokovne organizacije so bile in so organizirane centralno, mednarodno. Da pa vodijo notranje zadeve v skladu s svojo narodno soc. dem. stranko jugoslovansko, so si ustanovile »Zvezo delavskih organizacij na slovenskem ozemlju« s strokovnim tajništvom v Ljubljani. Tedaj: tudi tu so uredile institucijo, da so gospodarice za se na svojih tleh. Strokovne, skupno gospodarske boje vodimo skupno z Dunajem in njemu priklopljenimi organizacijami, svoje, domače, sami po lastnem prevdaru.

Tedaj: kje je pogubna mednarodnost? V boljših plačah, v boljšem socialnem zakonodajstvu, v skrajšanem delavniku?!

Ali je mogoče mednarodnost v del. kons. društvih, ki so člani mednarodne združne asociacije? Sodrugi, ki vodijo ta društva (Ant. Kristan, M. Čobal, I. Stravs itd.) se pomilovalno nasmehnejo, če jim bo kdo kaj takega predbacival. Mar naj so šli s konz. društvi v liberalno zvezo slov. za drug, koje predsednik je — predsednik trgovske in obrtniške zbornice in koje odlični upravni odbornik je šef onega lista, ki je krvavo smešil konzumna društva in ki ni imel nikdar najmanjšega porazumljenja za nekaj podobnega? Ali naj bi šli v Zadržno Zvezo, ki je pustila poginiti kar po vrsti konzume po deželi (Železniki, Cerknica itd.), ki ni ustanavljala teh institucij radi stvari same, ampak vsled momentanega političnega položaja? Če niso hoteli biti brezpomembni, brez opore, morali so iti med — enakomisleče in enako čuteče. Uspeh ni izostal. Eto danes koristnega dela teh organizacij za delavstvo!

Tedaj: Jugoslovanska soc. dem. stranka je na celi črti na pravi poti. V kolikor bo čas zahteval večje energije — **te bo treba!** In sodrugi, ki vladate s peresom in jezikom, čvrsto na delo! Ne rekriminacij o židovstvu, o Pernerstorferjevem nacionalizmu, o internacionalizmu in anacionalizmu! Zavijajmo rokave, pripeljimo slovenskega proletarca tja, kamor spada, v socialno-demokracijo. Dajmo mu zavest, da je prišla njegova doba, da je prišel čas, ko ima nastopiti delavec s svojo pravo vrednostjo. Konec 18. stoletja je s francosko revolucijo nastopilo meščanstvo — početek dvajsetega stoletja naj je bil priprava za nastop delavskih mas. Ruska revolucija naj bo predhodnik in klicar dobe, v kateri naj zazvene silni, mogočni in veličastni akordi »pesmi dela«.

Jasno je, da moramo in da **bomo** storili, kar nam veva dolžnost kot sinovi jugoslovanskega naroda — istotako in še bolj pa je jasno, da moramo storiti vse, kar nam predpisuje dolžnost skupnosti razredno zavednega proletarijata vseh dežel, narodov in ver.

Naj je tudi sedaj vojna furija zmešala glave in duhove, realna istina prve dni miru bo zopet streznila svet in tedaj — ne bo več tako bujne fantazije, ampak oživela bo realna — **Internacionala** v delu in uspehih.

Verus.

Politični pregled.

— **Kaj si vse domišljujejo.** Narodnostne deklaracije in razprave v avstrijskem državnem zboru so silno prestrašile in ogorčile Ogrce. Opazili so pa v tolažbo, da imajo v svojem kazenskem zakonu določbo, ki preti s kaznijo tistemu, ki govori ali dela za kosa avstrijske države, avstrijski zakon pa nima take določbe z ozirom na ogrsko državo. Ministrski predsednik dr. Wekerle je zato obljubil, da bo zahteval tudi za avstrijski zakon enako kazensko določbo. Kakor znano prebiva na Ogrskem več drugih narodov nego Ogrov, zato je strah velikih Ogrov popolnoma upravičen. Če bi se zanesla med ogrske narode želja po reformi ogrske države, ali zbudilo živahno zanimanje za narodnostno avtonomijo, bi postajalo nevarno, da izgube Ogrci v lastni državi hegemonijo. In Ogrom tega prav nič ne zamerimo.

Toda čitali smo, da je avstrijski justični minister dr. Schauer rekel nekemu sodrugu buvimpeštanskega lista »Deli Hirlap«, da poskrbi za to, da se vsekakor uvede tudi v avstrijskem kazenskem zakonu enaka določba. Če je to res izjava dr. Schauerja, potem je zagovarjal gospod minister stvar, ki je nezmisljena in do okostenelosti nazadnjaška. Avstrija in Ogrska ste ustavna dualistična monarhija. Če sedaj prideta dr. Schauer in dr. Wekerle in trdita, da prebivalci te ustavne monarhije ne smejo razpravljati o reformah ustave, o medsebojnih odnosih, o drugačni grupaciji prebivalstva zato, da se njega razvoj in blagostanje pospeši, omogoči odpravo zatiranja, da pride v socialnem življenju celotna duševna in gospodarska sila narodov do veljave, tedaj ni za tako stališče drugačne označbe, kakor da minister Schauer tiči v škornjih birokratičnega absolutizma tja do ušes. Dr. Wekerle je v ogrskem parlamentu zahteval za Ogrsko Dalmacijo. To pravico ima. Enako pravico, kakor jo ima vsak minister glede na politične zahteve in potrebe ima pa tudi vsak drug človek, tembolj če zagovarja svobodo, napredek, če ugovarja zatiranju. Ta malenkostna epizoda iz našega političnega življenja govori celo knjigo in pove dovolj jasno, da ti moške niso na mestu, ker ne umejo interesov prebivalstva in s takim nastopanjem samo pospešujejo gonjo proti centralnim državam v deželah sporazuma.

— **Angleško govorjenje in nemško molčanje.** K zadnjemu govoru Asquitha, bivšega angleškega ministrskega predsednika pripominja »Leipziger Volkszeitung«: »V Leedsu je imel voditelj angleških liberalcev, bivši ministrski predsednik Asquith velik govor o mirovnih ciljih. Ta govor so že pred časom javno naznanjali in angleško časopisje ga je označevalo že vnaprej kot odgovor Anglije na nemški odgovor papežu. Gospod Asquith se je res tudi podrobneje bavil z nemškim odgovorom in kakot smo pričakovali vnaprej, je označil ta odgovor za zelo pomanjkljiv, ker se omejuje na »nejasne, plehke splošnosti«, med tem ko se skrbno izogiblje konkretnih mirovnih pogojev. Asquithov govor je kljub vsem razkošnim zahtevam poizkus, da pripravi nemško vlado h govorjenju in da dobi podlago za mirovna pogajanja. Dvomljivo je seveda, v koliko smemo smatrati za resne mirovne pogoje, ki jih je navajal angleški govornik razen izročitve Belgije in severne Francije. Gotovo pa je, da je ta govor, čigar zmerno vseh posvajanj prosto obliko priznavajo celo vsenemški tisti, indirekten poziv Nemčiji, naj ugladi pota k mirovnim pogajanjem. Asquithova izvajanja potrjujejo, kar smo v zadnjih dneh večkrat ponavljali: Nedvoumna izjava rajshskancelerja, da izroči Nemčija Belgijo, pomenjata krepak korak naprej proti mirovnemu delu. Ali namesto tega molče v Nemčiji, ko govore v Angliji.«

— **Rubanovič o položaju v Rusiji.** »Politiken« poroča iz Bergena: Profesor Rubanovič, član ruske socialno-revolucionarne stranke, ki je bil delegat ruskih kmetijskih strank v Moskvi, je dospel, potujoč v Pariz, v mesto Bergen. Kerjenski ga je poslal v specialni misiji na Francosko. Rubanovič je izjavil, da je položaj v Rusiji resen, da pa noben vodilnih državnikov ne misli na separaten mir. Polom pri Rigi je bil posledica izdajstva. Glede stockholmske konference je Rubanovič mnenja, da se konferenca po Luxburgovi aferi ne more vršiti v Stockholmu, kjer so nevarna tla za nemške intrige. Konferenco bo treba preložiti v Kristianijo. Rubanovič je označil nemško socialistično manjšino kot nevarnost za Rusijo; ker vzbuja mirovno streljenje v ententnih državah; vendar se mora tudi tej manjšini dati priložnost, da se sestane s socialisti iz ententnih dežel. Velika napaka ententnih vlad je, da odklanjajo potne liste za socialistične delegate. Končno je izjavil Rubanovič, da je stališče Kerjenskega trdnjše kakor kdaj poprej.

Državni zbor.

Na Dunaju, 2. oktobra.

Državni zbor je danes nadaljeval debato o finančnih predlogih. Kot prvi govornik je nastopil poslanec prof. Waldner (nemški agrarec), ki je trdil, da so nekatere stranke

mnenja, da dosežejo svoje narodne postulate, če razbijejo parlament. Parlament pa je postal prava ljudska potreba in ljudstva bodo njegov obstoj branila do skrajnosti. Mi pa — pravi govornik — hočemo mir! Mi nismo krivi, če se nadaljuje prelivanje krvi. En uspeh smo že dosegli: panslavizem, glavni sovražnik monarhije, leži razbit na tleh. Pred sto leti se je Evropa osvobodila napoleonizma; mnogo važnejša je sedaj osvoboditev od našega najstrašnejšega sovražnika — panslavizma. (G. Waldner je menda precej let spal, da smatra še vedno panslavizem za največjega sovražnika).

Poslanec dr. Ravnihar izvaja, da je min. preds. s tem, da je tako ostro zavrnil zahtevo po državnem ujedinenju vseh Jugoslovancev, v nekakem čudnem soglasju s šefom ogrske vlade in si je s tem prisvojil program nemškega Nationalverbanda. Pod avstrijsko državno mislijo razumevajo vedno večjo samostojnost Ogrske in nadvlado nemštva v tej državi. Vladi smo dali priliko, da ozdravi bolno telo države po receptu enakopravnosti vseh narodov. Ali to zdravljenje so zavrnili. Odslej nas pa ne odvraca nič od tega, da ne bi mislili na svoj račun. Z vsoto odločnosti zavračamo očitek, da nimamo zmisla za avstrijsko državno misel. V poletnem zasedanju smo lojalno glasovali za proračunski provizorij, naše glasovanje nam je narekovala dolžnost, enaka kakor jo izpričujejo naši narodi na bojiščih. Če pa pričakujejo danes od nas, da storimo isto kakor v juniju, tedaj bi le poljubljali roko, ki drži bič. Trdno smo prepričani, da dosežemo svoj cilj tudi brez sodelovanja vlade. Govornik protestira proti sumničenju, da je narekovala ententa jugoslovanski program in žigosa delovanje vojnih sodišč. (Benko-
vič: V Bosni so obsodili na en dan 100 oseb in so jih obesili.) Jugoslovani vztrajajo na svojem programu. Ministrski preds. naj bo uverjen, da si pribore tudi Jugoslovani svoje mesto na solncu.

Poslanec Seidel (nemški agrarec) poudarja, da se godi krivica Frideriku Adlerju, če se ga postavlja v enako vrsto z veleizdajniki. Motivi njegovega dejanja niso bili nizkotni. Govornik razpravlja potem o gospodarskih vprašanjih ter slavi končno Hindenburga povodom njegove sedemdesetletnice. — Poslanec Lewicki (Ukrajinec) govori o željah in pritožbah avstrijskih ukrajincev ter naglašajo: Vzhodna Galicija je narodna zapuščina ukrajinskega ljudstva!

Poslanec dr. Steinwender poudarja, da je vlada kot mobilizacijske stroške stavila v proračun znesek 12 milijard; ta ogromna vsota je pač posledica navijanja cen vojaške uprave. Tega navijanja cen je pač konec, a draginja za državo je ostala. Govornik je zahteval, da se na stotisoče takih, ki so manj sposobni in so na vseh mogočih mestih, kjer niso potrebni, odpusti. Če bi se omejilo vpoklicanje na faktično potrebo, bi se prištedili milijoni. Poslanec Steinwender opozarja na vojaško zbirališče v Lebringu in zahteva, da se tamošnje razmere preiščejo; ravno tako pa tudi v drugih zbirališčih. Za vzdrževalne prispevke je postavljenih v proračun 3432 milijonov. Mnogo žen je, ki s svojimi otroci živijo od teh prispevkov in ne delajo. Prispevki bi se morali prilagoditi resničnim razmeram na deželi; potem bi žene zopet delale. Govornik zahteva reformo uprave že med vojno na ta način, da se odpravijo nepotrebni uradi in zavodi. Vojni davek se mora v primerni obliki čim prej uvesti. Glede trditve finančnega ministra, da bi oddaja premoženja v skupnem znesku 30 milijard nič ne zalegla, poudarja govornik, da je pri dolgovih vedno bolje, če se plača polovica kakor pa če se ne plača nič. Od vlade zahteva, da se glede oddaje premoženja vendar že kaj ukrene. Pri pokritju deficita naj se seže tje, kjer je kaj premoženja.

V imenu Poljakov izjavlja sodrug Daszynski: Nič posebnega nimamo povedati: 16. maja smo stavili naše zahteve ter jih zaporedoma predložili Clamu in Seidlerju. Do sedaj nobeni teh zadev niso ugodili. Naše stališče glede proračuna bomo precizirali pri drugem čitanju. Naglašamo pa že sedaj, da ne vodimo boja proti državi in proti parlamentu, ker slone naši načelni sklepi z 28. maja — na zaupanju

napram dinastiji in državnim interesom Avstrije. Poudarjamo pa, da ne zaupamo interesov poljskega naroda vladi, ki je naši deželi sovražna. Mi sledimo vladnim dejanjem: naj vlada dokaže, da so ji zahteve naroda res kaj mar. Resnost naših zahtev naj najde resnost pri vladi. Če te resnosti pri vladi ne bo, naj si posledice sama pripiše.

Poslanec Rybař: Slovani ne čutimo srda proti nemškemu ljudstvu. Mi pa naletimo povsod na sovražna čustva. To sovrašтво sega tako daleč, da se nas ne imenujejo s pravim imenom „Slovenci“, ampak „Windische“. Naglašajo, da imamo slovenskega ministra in da moramo zaradi tega izpremeniti naše stališče nasproti vladi. Značilno pa je, da se je to „naše“ ministrstvo ustanovilo šele leta 1917 in da dosedaj nima še nobenega imena. Razmišlja se še le o tem, kake agende naj se izroče temu ministrstvu. Umevno je, da nas navdajajo simpatična čustva napram našemu ministru rojaku, a umevno je tudi, da ne moremo popustiti od naših želj in naših narodnih zahtev. Ne moremo mirno prenašati, če pri vojakihi nazivljajo naše črnovojnike „Windische Trottel“. Slovenci bomo glasovali proti proračunu.

S tem je prvo čitanje finančne predloge končano. Predloga se odkáže v posvetovanje proračunskemu odseku.

Konec seje ob štirih popoldne. Prihodnja seja jutri ob enajstih dopoldne.

Posl. Verstovšek vprašuje zaradi draginskih razmer na slovenskem ozemlju, dr. Korošec glede poročil v listih o izjavah justičnega ministra napram nekemu ogrskemu časnikarju, Witt v isti zadevi.

Dnevne beležke.

— Pri nas in drugod V nedeljski „Frankfurter-Zeitung“ čitamo, da prodaja mestna aprovizacija v Frankfurtu 100 kg krompirja za 8 mark 10 pfenigov in 8 mark 60 pfenigov. In pri nas? Ali ni prisiljena mestna aprovizacija, da prodaja krompir po 30 K za 100 kg? Seveda ni to krivda mestne aprovizacije, temveč centralnih oblasti, ki same ne vedo, koliko nagrad bi obljubile agrarcem, da oddajo tisto blago, ki jim ostaja.

— Preveč žrtev! Vojni oskrbovalni urad razpošilja oklice, s katerimi prosi perila za armade na bojiščih. Tretji oktoberski teden se posveti za nabiranje perila od hiše do hiše. Urad sprejema vse: Otroško, moško, žensko, namizno in posteljno perilo, ostanke blaga i. t. d. Oklice pravi, da se najdejo prav v vsakem gospodinjstvu, tudi v najrevnejšem, stvari, ki se jih lahko pogreša in da stopa s to prošnjo pred javnost le pod pritiskom neodvrčljive potrebe.

— Nezgoda v Št. Vidu nad Ljubljano. V nedeljo popoldne je ponesrečila na nekem polju pri St. Vidu K. Potočnikova, soproga nadrevidenta južne železnice. Ima precejšnjo rano na čelu. Prepeljali so jo v bolnišnico.

— Izmenjava težko ranjenih ujetnikov. Med Avstrijo in Italijo se zopet izmenjajo vojni invalidi. Vlak s težko ranjenimi Italijani prispe 3. oktobra zvečer v Buchs, oni z Avstriji pa 5. oktobra ob 6. zjutraj.

— Avstrijsko in nemško časopisje. „Neue Züricher Zeitung“ poroča, da je že dlje časa zaprta švicarska meja za avstrijsko in nemško časopisje. Pretečeni četrtek, tako poroča ta list dalje, so prišli v Curih zopet avstrijski in nemški časopisi v omejenem številu.

— Pomožni urad za begunce, se je otvoril v upravi „Napreja“ Frančiškanska ul. 6. I. V tem uradu se lahko zglase vsi begunci brez razlike narodnosti, ki potrebujejo pojasnil, intervencije, kakor tudi prošnje, ki se tičejo begunske in vojaške podpore kakor tudi drugih enakih zadev. Uradovalo se bo vsak dan od 6. do 7. zvečer, razen sobot, nedelj in praznikov. Urad je brezplačen.

— Vsem tistim, ki so naročili knjige „Rim“ in „Mati“ ter zahtevajo, da naj jim te knjige pošljemo po poštne povzetju naznanjamo, da izvršimo naročila takoj, ko bo pošta sprejemala.

Umetnost in književnost.

Delo slovenskega pisatelja na hrvaškem kraljevskem gledališču v Zagrebu. V ponedeljek zvečer so uprizorili na hrv. gledališču v Zagrebu delo dr. Alojzija Kraigherja „Školjka“.

Otvoritev slovenskega gledališča. Odgovor g. Iv. Š. v sobotni številki „Naroda“ na mojo notico o otvoritvi slovenskega gledališča ne drži. Izgovor, da otvoritev slovenskega gledališča zaradi premoga ni mogoča, je jalov. Seveda danes bi bilo že prepozno, četudi mogoče niti ne izključeno, dobiti potrebno množino premoga. Ali takrat, ko sem prišel s svojim načrtom, toraj spomlad t. l., je bilo še časa zadosti, si premog zagotoviti. To kratkomalo ni res, da bi deželna vlada ne dobila potrebnega premoga za slovensko deželno gledališče, ki bi se kot edini naš kulturni zavod te vrste imel po triletnem odmoru zopet otvoriti! Saj pa je premog res tudi samo izgovor, kajti takrat, ko sem hotel dati iniciativo za otvoritev slovenskega gledališča, ni g. Iv. Š. niti z besedico omenil te zapreke, ker kratkomalo ni obstojala. Za kaj pa je mogoča otvoritev nemškega gledališča? Kako je pa to dobilo premog? Jalov je tudi izgovor, da je bil moj načrt celo za naše razmere preskromen oz. malenkosten. Res, da sem imel v mislih samo dramo. Ali kdo bi trdil, da ima gledališče, ki goji samo dramo, skromen oziroma malenkosten program? Nasprotno, takšno gledališče je resničen kulturni zavod, medtem ko ga opereta le onečašča. Opere seveda v normalnih časih ne bi radi pogrešali, četudi ni bistvena potreba. Zagrebško gledališče je bilo tudi nekaj let brez opere, četudi se šteje in se je štel tudi takrat h gledališčem najvišjega umetniškega nivoa. Razen tega bi se s tem, da bi se uprizarjale samo drame, občinstvo, ki ga je v preteklih sezijah opereta že skoraj čisto pokvarila, zopet za dramo na novo vzgojilo, kar bi bila najlepša priprava za zdravo razmerje med občinstvom in gledališkim repertoarjem v normalnih časih po vojni, v katerih bo ena najvažnejših nalog vodstva slov. gled., da število operetnih večerov kolikor mogoče zmanjša. Torej repertoar, ki bi bil za to vojno sezijo zidan le na dramo, bi ne bil niti skromen, niti malenkosten, temveč za nas le časten. Da je bil moj načrt navezan torekoč le na eno osebo, kakor trdi g. Iv. Š., ni res, kajti ansambel bi štel deset glavnih moči, ki bi bile vse igralci oziroma igralke po poklicu. Moj predlog se je glasil tako, da bi bilo treba stopiti v zvezo z vsemi onimi slovenskimi oziroma nekdanjimi hrvatskimi in češkimi člani našega gledališča, ki so sedaj angažirani drugod, da jih pridobimo za prihodnjo sezijo, preden obnove kontrakte z gledališči, kjer so momentano angažirani. Obenem bi bilo treba prositi za oprostitev onih domačih moči, ki so pri vojakihi. Za vse te predpriprave bi bilo od spomladi do jeseni časa več ko zadosti, in prepričan sem, da bi si bili mogli na ta način sestaviti primeren in našega gledališča vreden ansambel. Tako srečno pa ni nobeno gledališče, da bi razpolagalo s samimi Borštiki, Fijani in Vojani. Seveda z onim ansamblom, ki je nastopal spomlad na glasbeno-dramatičnih večerih, umetniško delovanje ni mogoče, ker smo bili le trije igralci po poklicu in so bili drugi diletantje. Čudno je le, da bi bil g.

Iv. Š. ta ansambel vseeno dobrodošel, če bi hotel sodelovati pri takozvanih glasbeno-dramatičnih večerih. Saj je še pred kratkim izrekel željo, da bi zopet kaj uprizorili. Torej ta resnično nezadosten ansambel bi bil na mestu, oni od mene projektirani, obstoječi iz deset igralcev po poklicu pa bi bil preslab, samo zato, ker merodajnim faktorjem za redno sezijo ni, pač pa za take praktične Glasbeno-dramatične večere. Z desetimi člani bi se mogle uprizarjati stvari, ki bi ne delale sramote niti dunajskemu dvornemu gledališču. Seveda burke a la »Robert in Bertram« bi se ne mogle uprizarjati, kar bi bila le velika sreča. Shakespear bi sicer tudi ne mogel priti do besede, zato pa bi seznanili naše občinstvo temeljiteje z drugimi velikimi dramatičnimi pisatelji, da omenim izmed klasikov le Molierja in izmed modernih Strindberga, ki pri nas po krivdi prejšnjih vodstev in politično strankarske cenzure niso prišli za uprizoritev njihovih del zadostno v poštev. Brez podlage je tudi skrb gospoda Iv. Š. zaradi primerne vodje. Treba bi bilo le se obrniti na upravo kralj. hrv. zem. kazališta v Zagrebu, ki bi nam gotovo rade volje odstopilo, kakor že prej enkrat, gosp. Ign. Borštnika za eno sezijo, in mislim, da odgovarja njegova oseba popolnoma zahtevam, ki jih stavi gosp. Iv. Š. na vodjo slovenskega gledališča. Kar se tiče izostale subvencije, pa naj omenim sledeče: Dobro je in prav, če dobiva kulturni zavod subvencije od onih mest, ki so dolžna ga podpirati, ali v tem specijelnem slučaju izostala subvencija ne bi ovirala otvoritve projektirane sezije, kajti moj proračun je bil takšen, da bi predstave same krile vse izdatke. M. S.

Aprovizacija.

Oddaja krompirja za tretji in četrti okraj. Mestna aprovizacija bo oddajala v četrtek 4. t. m. in petek 5. t. m. na nova rdeča nakazila v svojem skladišču na Dunajski cesti krompir med stranke tretjega in četrtega okraja po sledečem redu: V četrtek 4. t. m. tretji okraj od 8. do 9. št. 600 do 750, od 9. do 10. št. 750 do 900, od 10. do 11. št. 900 do 1050, od 2. do 3. št. 1050 do konca. Četrti okraj od 3. do 4. št. 1 do 180, od 4. do 5. št. 180 do 360. V petek od 8. do 9. št. 360 do 540, od 9. do 10. št. 540 do 720, od 10. do 11. št. 720 do 900, od 2. do 3. št. 900 do 1080, od 3. do 4. št. 1080 do 1260, od 4. do 5. št. 1260 do konca. Vsaka oseba dobi 3 kilograme, kilogram stane 30 vinarjev. Prinesite seboj posodo in drobiž.

Meso za uradniške skupine. Stranke, ki imajo uradniške izkaznice dobe meso v četrtek 4. t. m. v cerkvi sv. Jožefa. Prva uradniška skupina z izkaznicami št. 1 do 200 ga prejme od 3 do pol 4, št. 200 do konca, druga uradniška skupina pride na vrsto od 4 do pol 5, tretja uradniška skupina od pol 5 do 5, četrta uradniška skupina od 5 do pol 6. Ena oseba dobi četrt kg, 2 osebi pol kg, tri do 4 osebe tri četrt kg, 5 do 6 oseb 1 kg, 7 do 8 oseb 1 in četrt kg, več oseb 1 in pol kg.

Meso na rdeče in rumene izkaznice A. dobe stranke v četrtek 4. t. m. v cerkvi sv. Jožefa. — Na vrsto pridejo od 2 do pol 3 vse stranke z rdečimi izkaznicami s črko A, od pol 3 do 3 vse stranke z rumenimi izkaznicami s črko A. 1 oseba dobi četrt kg, 2 osebi pol kg, tri do 4 osebe tri četrt kg, 5 do 6 oseb 1 kg, 7 do 8 oseb 1 in četrt kg, več oseb 1 in pol kg.

Tiskovni sklad za „Naprej“.

1. izkaz.

Arčon Ivan K 1650; neimenovan K 100; neimenovan K 11870; Pavlin Avgust K 8—. Sodruga in prijatelje našega lista prosimo, da se ob vsaki priliki spominjajo tiskovnega sklada za „Naprej“. Prispevke sprejema uprava lista.

Listnica uredništva.

Štraus, Idrija: Vaše ekspresno pismo smo dobili šele danes zjutraj. Listka z naslovom ni bilo v pismu, torej pošljite naslov.

M. M. — Dr. Bohumir Šmeral ni advokat, ampak urednik glavnega glasila češkoslovenske soc. dem. stranke „Prava Lidu“. Že kot študent je vstopil v uredništvo. Doktorat je napravil zaradi tega, da mu ne očitajo meščanski listi, „da je faliran študent.“ Njegov brat dr. T. Šmeral je pač advokat. O taktiki dr. Šmerala so različna mnenja. Vzrok te taktike je Šmeralov oportunizem in pa nesrečna okolnost, da je bilo eni osebi (namreč njemu) poverjeno glavno uredništvo glavnega glasila in pa predsedstvo stranke. — Zakaj so sedaj Čehi tako redkalni, je pač umljivo z ozirom na preganjanja čeških ljudi v zadnjih treh letih.

Ivan N. 303. — „Program socialne demokracije“ se dobi v naši upravi. Cena 4 vin.

A. P. v R. — 1.) Sodr. E. K. je v Ameriki v uredništvu „Proletarca“; 2.) Ne; 3.) Mogbče, pa to je vse mogoče po vojni.

Razno.

* Socialistično glasilo in vojno posojilo. Nekako čuden vtisk napravi na socialista glasilo bolgarske socialno demokratične večine »Narod«, ki prinaša med besedilom z velikimi črkami oglas: »Deutsche in Ausland! Die neue Kriegsanleihe wird gezeichnet vom 19. September bis 18. Oktober 1917.« (Prevedeno: Nemci v tujini! Novo vojno posojilo se podpisuje od 19. septembra do 18. oktobra 1917.)

* Za odpravo smrtnih kazni. Poslanca Seitz in Hillebrand sta v državnem zboru predložila zakonski načrt, v katerem se zahteva odprava smrtnih kazni. Namesto smrtnih kazni naj stopi težka ječa.

* Ženski narednik. V nekem dunajskem predmestju je vzbujal pretečeno soboto brhek narednik, splošno pozornost. Zaokrožene oblike brhkega narednika so vzbujale sum, da se nahaja v strelnski uniformi ženska oseba. Stražnik je končno narednika odvedel na policijski komisariat, kjer se je dognalo, da je kot narednik nastopila 21 let stara sobarica Helena Veigl. S strahom je priznala, da se je hotela fotografirati v vojaški obleki. Mati mladega »narednika« je prinesla svoji hčerki v policijski urad žensko obleko, na kar je bila deklica izpuščena.

* Krste iz lepenke. Že pred letom dni so se pričela izdelovati oblačila za mrtvece iz papirja. Danes se izdelujejo tudi že krste iz lepenke, oziroma iz papirnate tvarine z uporabo lesenega ogrodja. Take krste so baje močne, a vendar lahke in za transport pripravne. Lepenka za krste je, kakor strešna lepenka, prepojena ter je baje dobro nadomestilo za cinaste krste.

* Izdelanje marmelade v Nemčiji. Iz Berlina poročajo: Nemške tovarne za marmelado so prejele od centrale za sadje in sočivje 2.700.000 stotov sadja. Izdelovala se bo zlasti marmelada za mažo kruha.

* Nesreča z baloni. Na angleški fronti na Francoskem se je 21. septembra odtrgal velik privezan balon. Opazovalec je padel na tla ter je bil takoj mrtev. Ta balon je potegnil s seboj še tri druge balone, v katerih pa je bil menda le eden opazovalec. Veter je

gnal balone čez kanal proti Londonu, kjer je opazovalec padel iz višine 2000 metrov na cestni tlak. Bil je seveda takoj mrtev. Balone so potem z odbijalnimi topovi sestrelili.

* Katoliški duhovnik proti papeževi mirovni noti. Papeževa mirovna nota z dne 1. avgusta se ogiblje vprašanja, kako se naj v duhu pravičnosti uredijo razmere avstro-ogrskih slovanskih narodov. To je slovansko javnost razočaralo in zlasti češki listi so izrazili precej ostro svoje mnenje o tem nedostatku papeževih mirovne manifestacije. Čehi so sporočili svetu končno svoj protest na posebno učinkovit način. V parlamentu se je namreč dvignil češki poslanec, katoliški duhovnik in redovnik pater Zahradnik ter je v svojem govoru 26. septembra izjavil: Vemo, da se silno trudijo skleniti mir. Za to delujejo vse mogoče sile. Glejte, gospodje, jaz imam pogum reči: žal mi je, da je papež na nas pozabil. (Tako je!) Papež pozna Poljake, papež kliče irske škofove v Rim, toda o našem narodu ne ve nič. (Tudi o našem ne. Op. ur.) No, tudi to bomo preživeli in bomo brez te pomoči prišli do svoje pravice. (Pritrjevanje.) — K temu bi bilo pripomniti: Tudi ljubljanska deklaracija z dne 15. septembra je napram papeževi noti rezervirana; ona se pridružuje izrecno samo papeževi mirovni želji in osvaja le splošna načela papeževih note: razoroženje, razsodišča, svoboda morja, narodno pravičnost.

„ASANOL“

(zakon. varovan)

škaflija stane 1 krono.

„Piff-Paff“ (nadomestilo za podganjo smrt)

najboljše sredstvo za streljanje podgan in miši. 1 pušica stane K 1.50.

„St. Valentinov redilni prašek za prešice“ je edino uspešno pri prebavi krme, zaradi tega izredno redi meso in tolašco. 1 zavoček stane 1 krono.

Dobi se vseh prodajalnih konsumnega društva za Ljubljano in okolico.

Občno konsumno društvo v Idriji

registr. zadr. z om. zav.

Trgovina s specerijskim manu-fakturnim in konfekcijskim blagom, obuvali, opojnimi pijačami.

— Pisarna v Idriji štev. 446. —

Prodajalne:

Centralna v Idriji.

Podružnice:

Na Brusovšu in Podgorami v Idriji in v Spodnji Idriji,

Lastna posestva, valjčni mlin.

Pristopnina znaša 2 K, delež 40 K.

Dolžnost vsakega sodruga in prijatelja našega lista je, da za list agitira, nabira naročnike in pošlje upravi vse naslove svojih znancev in prijateljev, katerim bi se list poslal na ogled.

Splošno kreditno društvo

r. z. z o. z. v Ljubljani.

Hranilne vloge na knjižice in v tekočem računu se obrestujejo po 4 1/2 % od dne vloge do dne dviga. Na razpolago so domači hranilniki. Rentni davek plačuje zadruga sama.

Posojila se dajejo na hipoteke, zastavna pisma, osebni kredit, vrednostne listine (efekti), predujmi na lombard pod zelo ugodnimi pogoji.

Menice se eskomptujejo po razmerju bančne obrestne mere.

Telefon št. 120.

Cek-konto poštne hranilnice št. 45.156.

Izdajatelj: Viktor Zoré. — Za uredništvo odgovorna: Stebi Alojzija. — Tisk Učiteljske tiskarne v Ljubljani.